

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС»
Кафедра бухгалтерського обліку та оподаткування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА

На тему «ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В БАНКАХ»

Виконав: студент 4 курсу, групи ОП-61а

Спеціальності 071 «Облік і оподаткування»

Примакова Маргарита Володимирівна

Керівник: д.е.н., доцент кафедри

бухгалтерського обліку і оподаткування

Винниченко Наталія Володимирівна

Суми – 2020 рік

ВСТУП

Актуальність цієї теми головним чином обумовлена тим, що успішна робота комерційного банку з реальним сектором економіки пов'язана з високими ризиками та необхідністю швидкого реагування на інформацію, що надходить ззовні та з боку власних аналітичних служб. Першим кроком для керівництва банку, який хоче покращити якість управління, має стати створення чіткої системи контролю за всіма сферами діяльності. Практика контролю за ризиками банківської діяльності змусила українські банки в процесі їх створення та розвитку усвідомити необхідність створення систем внутрішнього контролю.

На сьогодні внутрішній контроль у багатьох українських банках насправді здійснює лише відділ аудиту, який називається відділом внутрішнього аудиту. Вивчення способів організації внутрішнього контролю показує, що кожна форма його здійснення має свої конкретні цілі, оскільки вона відповідає інтересам різних груп користувачів інформації. Необхідно відзначити, що внутрішній аудит - єдиний серед інших форм контролю забезпечує взаємодію етапів попереднього, поточного і наступного контролю, одночасно охоплюючи широке коло питань: діяльність окремих підрозділів; оцінку банківських ризиків; оцінку організації взаємин підрозділів банку; перевірку дотримання встановлених внутрішньобанківських регламентів і процедур виконання робіт; оцінку інформаційної системи банку.

Даній проблематиці присвятили свої праці такі дослідники як Білокін Г.В. [8], Бутинець Ф.Ф. [9], Виноградова М.О. [10], Глущенко В.В. [12], Камєнська Т.О. [14], Максимова В.Ф. [23], Петренко С.М.[26], Рудницький В.С. [29] тощо. Незважаючи на значимість питань теорії і практики організації внутрішнього аудиту в банківських установах, вони в даний час досліджені недостатньо. Аналіз питань нормативно-правового забезпечення внутрішнього аудиту

дає підставу стверджувати, що його надзвичайно велика і різноманітна сфера продовжує залишатися недостатньо розвиненою і використовується комерційними банками не в повній мірі. Актуальність зазначеної проблеми, практична її значущість визначили вибір теми кваліфікаційної роботи та основні напрями дослідження.

Мета роботи полягає у дослідженні теоретичних, методологічних та практичних засад внутрішнього аудиту та його ролі в системі банківського контролю, а також розробці шляхів удосконалення організації методики його проведення.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- розглянути поняття внутрішнього аудиту, основні завдання та функції
- визначити об'єкт, суб'єкт, предмет та види внутрішнього аудиту банку
- розробити методику планування та процес проведення внутрішнього аудиту
- розглянути та охарактеризувати робочі документи внутрішнього аудитора
- провести удосконалення внутрішнього аудиту.

Об'єктом дослідження виступає процес організації і методика внутрішнього аудиту банку.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні аспекти організації і проведення внутрішнього аудиту.

Методи дослідження. У процесі дослідження використані такі методи і прийоми, як спостереження, узагальнення, моделювання, логічна оцінка, порівняльний аналіз і системний підхід до вивчення етапів організації та проведення внутрішніх аудиторських перевірок.

Інформаційна база дослідження. Під час написання роботи були використані основні законодавчі та нормативні акти, а саме Закон України «Про аудиторську діяльність», Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках, Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України тощо. Аналіз стану правового та нормативного регулювання питань суті, організації та процесу здійснення внутрішнього аудиту свідчить про недостатній рівень дослідження на сьогоднішній день даного напрямку діяльності. На відміну від економічно розвинених країн, де проблемам аудиту, в тому числі внутрішнього, приділяється підвищена увага, в Україні даний аспект слабо освітлений.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОВЕДЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ В БАНКАХ

1.1. Поняття внутрішнього аудиту, основні завдання та функції

Виконуючи свої обов'язки, керівництво банків має регулярно готувати фінансові звіти про виконану роботу, достовірність яких перевіряється незалежними зовнішніми та внутрішніми інспекторами. Контроль вважається майже найголовнішим елементом економіки країни, тому існують системи державного управління та незалежного контролю, які завжди мають забезпечувати необхідну інформацію для всіх етапів та ступенів управління [5].

Останніми тенденціями є розвиток незалежного аудиту, який є провідною формою зовнішнього фінансового контролю. Аудит - це незалежний процес перевірки фінансової звітності, або суб'єкта господарювання, або відповідної фінансової інформації [1]. Якщо ми говоримо про банківську діяльність, то зараз триває процес помітних перемін. Задля зусилля підвищення економічної ефективності та вдосконалення механізму розподілу ресурсів, уряд вживає заходів для здійснення відкритості, прозорості, конкуренції та ринкової витриманості в економічному середовищі. Щоб жити та процвітати, банкіри повинні стати підприємцями, які реагують та мають натхнення пристосовуватись до ринкової економіки. Ця мета стає майже нереальною без заходів щодо зміцнення контролю якості активів банку, доходів, облікових процедур та контролю управління [10].

Термін "аудит" першочергово асоціюється з інспектором, який відшукує недоліки та помилки, але для власників аудит є насамперед найголовнішою інституцією, яка проводить всебічний контроль за всією діяльністю банку та, конкретно, кредитними ризиками [1].

Поняття «аудит» передусім асоціюється з інспектором, який шукає помилки, але для власників аудит є основною інституцією, яка здійснює комплексний контроль за діяльністю банку і, перш за все, за кредитними ризиками [1].

В даний час існує велика кількість літератури про внутрішній аудит, в якій можна знайти різні поняття внутрішнього аудиту, його визначення та тлумачення. Деякі розглядають внутрішній аудит як процес, що підлягає внутрішньому контролю або його елемент, деякі – діяльність з контролю чи оцінки, деякі – діяльність, що забезпечує управління якісною інформацією тощо.

Все міжнародне співтовариство визнає визначення міжнародного Інституту внутрішніх аудиторів «The Institute of Internal Auditors», або The ІА: «Внутрішній аудит - це діяльність, яка супроводжується наданням непідвладних та об'єктивних гарантій, а також всіх консультацій, які точно спрямовані на покращення діяльності банку. Внутрішній аудит завжди допомагає банку досягати поставлених цілей шляхом систематизованого та послідовного підходу до оцінки та вдосконалення процесів управління, контролю та управління ризиками банк» [4]. Це визначення повністю охоплює основні характеристики внутрішнього аудиту в його сучасній концепції та дає точне розуміння. Виходячи з цього, зрозуміло, що внутрішній аудит є однією з функцій управління.

Міжнародний стандарт аудиту 610 «Розгляд роботи внутрішнього аудиту» описує визначення «внутрішній аудит» як діяльність з оцінювання роботи будь-якої установи, створеної суб'єктами господарювання. Інструкції щодо роботи внутрішнього аудиту фінансової установи, затверджених постановою Державної комісії, яка регулює ринки фінансових послуг, зазначено, що внутрішній аудит – це незалежна професійна операція відділу внутрішнього аудиту, яка складається з проведення так званих перевірок та оцінок наступних елементів: заклад; фінансово-економічна інформація; ефективність та продуктивність фінансової організації; відповідність банками законів, правил [5].

Нормативні положення виділяють внутрішній аудит як незалежний підрозділ, який не приймає участі в проведенні операцій, але регулярно проводить перевірки та має змогу оцінити: (рис.1.1)

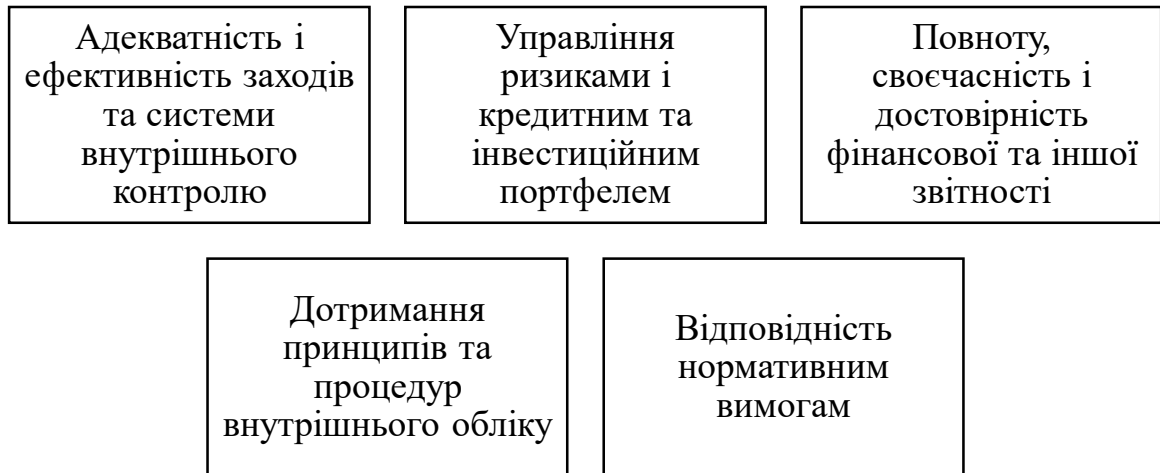

Рисунок 1.1 – Дії, які перевіряються під час внутрішнього аудиту

Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України, виділяє внутрішній аудит банку як самостійну оцінку структури внутрішнього контролю, створеної в самому банку [4].

На етапі розвитку банківських систем, що склався на сьогоднішній день, завдання внутрішніх аудиторів полягає в тому, щоб під час розгляду процедур і процесів внутрішнього контролю вони мали можливість не стільки виявляти недоліки та порушення, скільки:

- об'єктивно та регулярно давати оцінку ступеню впливу таких моментів на ефективність роботи банку в цілому;
- давати настанови банку щодо заходів усунення виявлених проблем та поліпшення ефективності керівництва ризиками.

Проаналізовані статистичні дані щодо кредитних операцій банку, показують, що вони є самими прибутковими в банківському секторі. Згідно цим даним – лише процентні доходи замають більшу частину загальної структури банківських доходів нашої держави, а саме 81,9% [5]. Крім того, для цих операцій характерна небезпека, яка пов'язана з не змогою повертати деякі позики. Важливим формуючим елементом структури балансу щодо доходів та витрат є операції банку, пов'язані з кредитом, вони складають майже 60% всіх банківських операцій. Виходячи з цього – саме кредитні операції потребують до себе великої уваги, а найбільше – з боку аудиторських служб. Зрештою, чітке визначення характеру кредитних операцій, здійснюваних комерційним банком, є майже вирішальним фактором у процесі формування думки аудитора щодо фінансово-кредитної діяльності банку в цілому.

Поняття внутрішнього аудиту переплітається з поняттям внутрішнього контролю. Внутрішній контроль банку - це комплекс дій, направлених на забезпечення точності та повноти інформації, що надається керівництву банку, відповідність внутрішнім та зовнішнім регламентам діяльності банку, збереження банківських активів, його клієнтів, раціональне використання банківських ресурсів, управління ризиками, забезпечення чіткого впровадження управління банком цілі, викладеної в стратегічних планах банку [2].

Як вже видно, немає точного визначення функцій та дій внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту в законодавчих рамках. Положення є актуальним лиш у контексті, офіційно задекларованим Базельським комітетом з банківського нагляду – «Внутрішній аудит у банках і відносини наглядових органів та аудиторів», відповідно до якого функція внутрішнього аудиту помає бути завжди незалежною від буденного процесу внутрішнього контролю.

Це означає, що слід чітко розуміти – внутрішній аудит не має бути звичайним процесом контролю повсякденних операцій банку, а повинен насамперед працювати над оцінкою систем, процесів та процедур [14].

Вищий підрозділ банку повинен забезпечити безперервну роботу відділу внутрішнього аудиту, що відповідає розміру банку та напряму операцій, що проводяться. Внутрішній аудит завжди має існувати незалежно від аудиторських відділів банку і повинен мати відповідне становище в банку. Сьогодні, внутрішній аудит зазвичай підпорядковується керівництву банку, це помітно знижує його ефективну роботу. У банках іноземних держав – керівник відділу внутрішнього аудиту зазвичай є членом ради директорів банку. Голова ради директорів, як правило, безпосередньо відповідає за внутрішній аудит. Взагалі, таке місце дає змогу процесу аудиту бути повністю незалежним від іншого, будь-якого члена що є керівництвом. Керівник департаменту внутрішнього аудиту також має право знаходитись на всіх чи на окремих засіданнях банку, але лише в якості дорадчої функції. У той же час, звичайною практикою керівник управління внутрішнього аудиту є дійсним членом, який належить до комітету управління всіма коштами (активами та пасивами) банку.

Вищому керівництву слід делегувати повноваження органу внутрішнього аудиту достатньо, щоб він міг належним чином виконувати свої функції з нагляду за виконанням стратегії, політики та процедур. Внутрішній аудит повинен охоплювати всі типи компаній та структур, включаючи дочірні компанії та асоційовані компанії, а також пов'язані з цим сторони банку. Служба внутрішнього аудиту повинна дотримуватися плану роботи на рік, затвердженого радою директорів. Далі наведені різні форми внутрішнього банківського аудиту: (рис. 1.2) [6].

Рисунок 1.2 – Види форм внутрішнього аудиту банку

Аудиторські перевірки повинні обов’язково передбачати як мінімум два види аудиту. Зазвичай такими є фінансовий і операційний аудит.

Відмінними рисами внутрішнього аудиту є:

- незалежність: внутрішні аудитори не беруть безпосередньої участі в перевіряться процесі і організаційно не підпорядковані керівникам процесу;
- об’єктивність: неупередженість оцінок і висновків внутрішніх аудиторів;
- системність і послідовність підходу: які напрями / питання досліджувати / перевіряти; що перевіряти в першу чергу, як часто; широта і глибина охоплення діяльності організації дослідженнями / перевірками тощо. Пріоритетність в роботі внутрішнього аудиту визначається власниками і керівництвом організації, як правило, на основі розуміння і оцінок існуючих ризиків і бачення проблемних питань діяльності [20].

Отже, ми можемо зробити висновок, що сучасна світова практика надає внутрішньому аудиту незрівнянно вищу позицію та набагато ширшу функцію,

ніж сьогодні в українських банках. Внутрішній аудит на Заході вважається важливим органом ради директорів, що забезпечує збереження та підвищення вартості банку для акціонерів, клієнтів, працівників та контролюючих органів.

Для того, щоб внутрішній аудит виконав свої завдання оптимально, слід дотримуватися основного принципу корпоративного управління, який полягає у чіткому розподілі повноважень між радами та правліннями банку. До цього ж, різноманітність класу ризику об'єктивно визначає потребу в системі внутрішнього аудиту. Банк може створити систему внутрішнього аудиту на функціональній основі, за підрозділами або за змішаною ознакою. В незалежності від того, який принцип лежить в основі створення служби внутрішнього аудиту, вона обов'язково має охоплювати абсолютно всі категорії ризиків, та відповідати їх основним вимогам щодо управління.

1.2. Об'єкт, суб'єкт, предмет, та види внутрішнього аудиту банку

Взагалі, у всіх літературах, як українській, так і зарубіжній, вчені виділяють такі об'єкти внутрішнього аудиту: фінансову звітність та її достовірність; активи банку та джерела їх походження, фінансова витривалість та платоспроможність; організація (планування), стандартизація та стимулювання діяльності; організація праці та трудова дисципліна ... Однак, на думку Утенкова К.А., об'єкт внутрішнього аудиту, як проведення бухгалтерського обліку – це більш різновид діяння зовнішнього чим об'єкт внутрішнього аудиту [31].

Об'єкти внутрішнього аудиту які відповідають різним класифікаціям ми навели в Додатку Б.

Щоб визначити об'єкти внутрішнього аудиту пропонуємо розглянути три найпоширеніших класифікації: залежно від об'єкта, в залежності від часу, в залежності від ланки діяльності.

Ці три класифікації у взаємодії чітко пояснюють об'єкт перевірки на етапі планування. Для більш глибокого аналізу об'єкта внутрішнього аудиту покажемо кожні його види по окремих класифікаціях (Додаток В).

Важливою класифікацією є поділ аудиту щодо напрямків діяльності (підрозділів). Види аудитів відповідно до цього розділу включають внутрішній аудит управління: розрахунковими операціями банку, касою та всіма касовими операціями, кредитними операціями, тощо. Наглядний приклад зображено на Додатку Г.

Завданням внутрішнього аудиту управління касовими операціями банку є перевірка операцій, пов'язаних з отриманням, конвертацією, утриманням, та видаванням готівкових коштів при здійсненні угод між різними суб'єктами господарювання, фізичними особами, банками. До об'єктів слід віднести: зберігання та облік готівки, цінностей та офіційних паперів у депозитарії чи касі банку; цикли грошових потоків; первинні документи касира та реєстри обліку касового обліку [7].

Внутрішній аудит управління розрахунковими операціями банку передбачає контроль за перерахуванням коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів банками, а також перерахуванням коштів, що зберігаються готівкою в банку, на рахунки одержувачів у банках.

Об'єкти: процедури відкриття рахунків; первинні документи та своєчасність їх виконання, юридичні справи клієнтів, дотримання законодавства враховуючи обмеження в безготівкових розрахунках, облік розрахункових операцій.

Внутрішній аудит управління кредитним портфелем орієнтований на контроль діючих операцій, які пов'язані із тимчасовим користуванням клієнтами коштів за певних умов [1].

Об'єкти: кредитний досвід, його стратегії та види кредитної політики, рівню ризику в кредитному портфелі та визначенню підвищених ризиків для окремих видів позик; облік, звітність та порядок складання; ІТ-підтримка банківських кредитних операцій.

Служба внутрішнього аудиту створюється в банку для виконання контрольних дій та функцій залежно від цілей та задач, що ставляться внутрішнім аудиторам керівництвом банку. Внутрішні аудитори, які часто підпорядковуються керівництву банку, виконують як заплановані, так і незаплановані перевірки за вказівками банку.

Внутрішній аудит управління депозитним портфелем банку – це контроль пасивних операцій банку, спрямованих на кошти, власника в банку з метою зберігання на умовах, передбачених договором, з обов'язковим поверненням вкладнику. До його об'єктів належать: досвід залучення депозитів, стратегії депозитної політики; система що контролює депозитні операції; бухгалтерський облік, звітність, порядок депозитних операцій; ІТ-підтримка депозитних операцій банку [8].

Внутрішній аудит іноземних операцій в банківських установах зосереджений на контролі за операціями, пов'язаних з купівлею та продажем іноземної валюти та платіжних документів, їх використанням як платіжних та розрахункових коштів у міжнародних стосунках. Об'єктами є: дотримання банком стандарту грошово-кредитного регулювання; бухгалтерський, податковий облік; система контролю за розрахунковими та грошовими операціями, нормативна документація та реєстри валютних операцій; програмне забезпечення; законність валютних операцій;

Внутрішній аудит операцій банку цінних паперів – це одиниця внутрішньої системи орієнтована на контроль грошових документів, що засвідчують право власності, на визначення відносин між їх емітентом та одержувачем та

забезпечення доходу. До об'єктів відносимо внутрішні правила та їх відповідність правовим нормам, дотримання встановлених працівниками рамок, процедури контролю та реєстрації, діловодство пакетів цінних паперів, облік цінних паперів, IT забезпечення.

Внутрішній аудит, який забезпечує управління операціями банку з платіжними картками – це аудит операцій, пов'язаних з використанням спеціальних платіжних засобів, що забезпечують ініціювання розрахункових операцій. Об'єктами є внутрішні положення щодо їх достатності та відповідності, процедури, пов'язані з видачею та обслуговуванням платіжних карток, принципи та процедури роботи з картками чужих банків, первинними документами, пропозиціями товарів, IT-системами та їх відповідністю потребам, бухгалтерський облік [3].

Внутрішній аудит управління комп'ютерним забезпеченням – це аудит спрямований на перевірку процесів закупівлі, вибору програмного забезпечення та його функціонування, відповідності потребам банку. Об'єктами є процеси та процедури придбання програмного забезпечення та інформаційно-апаратного забезпечення, програмного забезпечення та його адекватність для бізнес-моделі банку, комп'ютерне обладнання та його відповідність правильній розробці програмного забезпечення [2].

Внутрішній аудит керування особовим складом – це перевірка техніки набору і робота з персоналом, розрахунки з працівниками – зарплатою, премій та інших виплат і також за відрядними і підзвітних коштів. Об'єктами є: первинні методи, організація технічного забезпечення обліку часу роботи, нарахування та виплата заробітної плати та мотивація працівників [9].

Внутрішній аудит контролю за власним капіталом – це контроль за операціями, що здійснюються за рахунок власних ресурсів банку. Об'єктами його

є: економічні стандарти, їх обов'язкове дотримання; дотримання законодавства; об'єктивність визначення суми банківського капіталу та його достатності; методи придбання, прогнозування достатності капіталу.

Внутрішній аудит ліквідності – це аудит процесів, які мають забезпечити спроможність банку своєчасно виконувати свої грошові зобов'язання. Об'єктами є: виконання стандартів, інструкція розрахунку ліквідності, визначення її автоматизації; адекватне прогнозування ліквідності; класифікація ліквідних активів їх об'єктивність.

Внутрішній аудит управління ризиками – це контроль внутрішнього аудиту щодо можливого (очікуваного або несподіваного) негативного впливу на діяльність банку. Його об'єктами є: процедури контролю та оцінки ризиків; внутрішні правила в напрямку регулювання ризиків; рівень автоматизації оцінювання ризиків та передбачення процесів та процедур.

Внутрішній аудит маркетингу – цей аудит орієнтований на моніторинг діяльності банку, пов'язаного з вивченням потреб споживачів та максимальним задоволенням їх потреб з точки зору обмежених витрат, надання необхідної інформації про продукти та послуги клієнтам для їх максимального комфорту та довіри. До об'єктів відносяться: витрати на маркетинг, облік продукції що рекламується, ефективність маркетингових акцій, відповідність послуг банків потребам клієнтів; PR, IT підтримка [1].

Внутрішній аудит управління продажами – це контроль діяльності банку, пов'язаний з продажем банківських продуктів та обслуговування клієнтів. До об'єктів відносяться: витрати на обслуговування та розвиток каналів збуту, ефективність продажів, банківських продуктів та послуг та їх відповідність потребам клієнтів, якість та відповідність відносинам із клієнтами, якість обслуговування клієнтів, IT-підтримка.

Внутрішній аудит бізнес-стратегії банку – це незалежна експертна оцінка діяльності відділу внутрішнього аудиту, метою якої є оцінка стану стратегічного планування в банку. До його об'єктів належать: ринок, опоненти, системи інформаційної підтримки та людські ресурси [10].

Таким чином, хоча існує багато класифікацій внутрішнього аудиту, кожна з яких не є вдосконаленням та повною в цьому контексті і не може бути використана окремо при плануванні аудиту. Це пов'язано з чіткою однобічною спеціалізацією певної класифікації. Вибираючи об'єкти за певною класифікацією, ми отримуємо дуже широкий і поверхневий варіант, що робить їх непридатними для практичного використання. Для того, щоб можна було ідентифікувати об'єктів внутрішнього аудиту, доцільно розглянути кілька окремих класифікацій паралельно через призму.

1.3. Роль внутрішнього аудиту в системі управління діяльності банку

Система внутрішнього контролю є найважливішою частиною банківського управління та основою для забезпечення безпеки та стабільності банківських операцій. Система внутрішнього контролю призначена для забезпечення реалізації цілей та завдань банку, щоб банк міг досягти своїх довгострокових цілей та підтримував надійну систему фінансової та управлінської звітності, сприяти дотриманню законів та нормативно-правових актів, а також політики банку у різних сферах діяльності, прийнятих планів, внутрішніх правил та процедур, а також зменшує ризик непередбачуваної шкоди чи збитку репутації банку.

Основні цілі внутрішнього контролю:

– виробничі та фінансові цілі внутрішнього контролю пов'язані з тим, наскільки ефективно та продуктивно банк управляє своїми активами та іншими ресурсами та наскільки ймовірні збитки;

– інформаційні цілі впливають на підготовку своєчасних та достовірних та звітів, необхідних для прийняття рішень у банківському процесі. Вони також стосуються необхідності складання достовірних річних звітів, іншої фінансової звітності та інших фінансових документів для акціонерів, органів нагляду та інших сторонніх організацій; цілі, які стосуються питань дотримання всіма банком положень чинного законодавства, вимог наглядових органів, а також документів, що визначають внутрішню політику і процедури банку. Дана мета повинна бути досягнута для захисту імені і репутації банку [11].

Процес внутрішнього контролю, який історично служив в якості механізму для зменшення проблем із шахрайством та розкрадань, придбав більш широкий характер, охопивши всі різноманітні ризики, пов'язані з діяльністю банківських установ. Ефективна система внутрішнього контролю вимагає створення належної структури контролю, при якій контрольні функції визначаються для кожного рівня діяльності банку. Внутрішній контроль складається з п'яти взаємопов'язаних елементів: (рис.1.3) [2].

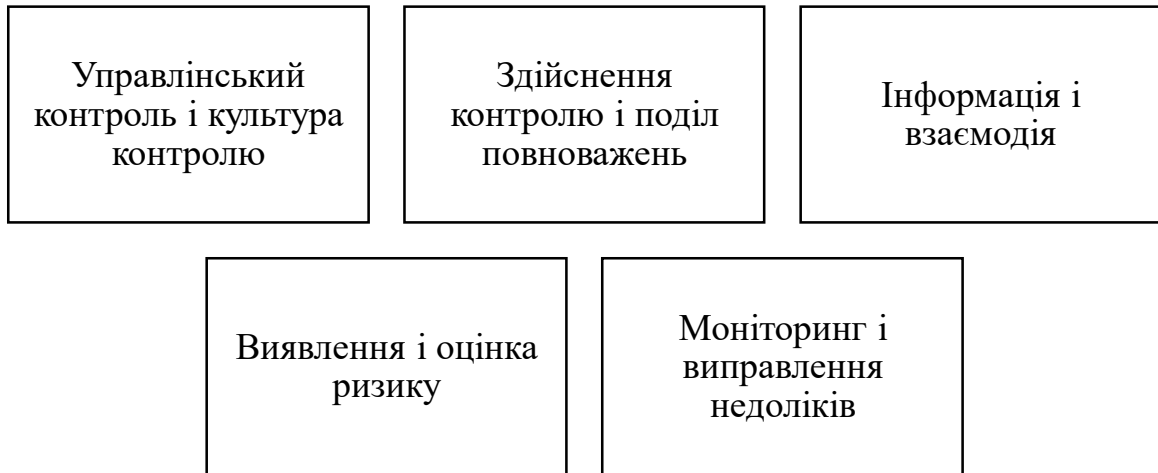

Рисунок 1.3 – Елементи внутрішнього контролю

Так, основним елементом внутрішнього контролю є середовище контролю, від побудови якої залежить ефективність всього процесу, тому що основа всього процесу це люди у всьому їх різноманітті. І надійність процесу управління, зокрема, буде забезпечуватися належним розподілом обов'язків, повноважень і відповідальності, впровадженням культури контролю, оптимізацією структури.

Оцінка ризиків проводиться в залежності від цілей банку і його структурних підрозділів і передбачає постійний моніторинг ризиків. Контрольні процедури припускають всі види контрольних заходів за кожним напрямом діяльності, відстеження відповідності встановлених кордонів ризиків, санкціонування операцій.

Ефективна система внутрішнього контролю вимагає наявності адекватної і всеосяжної інформації фінансового, операційного характеру і відомостей про дотримання встановлених нормативних вимог, а також надходить ззовні ринкової інформації про події та умови, що мають відношення до прийняття рішень [12].

Для забезпечення достатності і ефективності всіх складових системи внутрішнього контролю необхідно проводити моніторинг діяльності, який включає постійний контроль лінійних керівників і періодичну оцінку ефективності внутрішнім аудитом банку.

Належне функціонування всіх компонентів системи внутрішнього контролю є важливою умовою ефективної діяльності банку, роботи інформаційних систем і дотримання нормативних вимог. Будучи функцією управління, контроль поділяється на попередній, поточний і наступний.

Внутрішній аудит є невід'ємною частиною системи внутрішнього контролю і в більшості випадків відноситься до процедур подальшого контролю. Ефективність внутрішнього контролю банку має відстежуватися на постійній основі з урахуванням мінливих внутрішніх і зовнішніх обставин і зміцнювати ці системи в міру необхідності для забезпечення їх ефективної роботи.

Повсякденний контроль здійснюють співробітники, на яких покладено функції контролю (при проведенні операцій, фінансовий контроль).

Перевага постійного моніторингу полягає в швидкому виявленні та виправленні недоліків системи внутрішнього контролю. Моніторинг найбільш ефективний, коли система внутрішнього контролю інтегрована в операційну середу і надає регулярні звіти про ситуацію [20].

Періодичний контроль здійснюють переважно внутрішні аудитори для оцінки всього процесу внутрішнього контролю. Періодичність моніторингу різних видів операцій банку повинна визначатися виходячи з пов'язаних з ними ризиків, періодичності та характеру змін, що відбуваються в умовах діяльності банку. Дискретні оцінки, навпаки, зазвичай виявляють проблеми тільки пост-фактум, однак вони дозволяють організації по-новому поглянути на ефективність системи внутрішнього контролю і особливо на ефективність проведеного

поточного моніторингу. Такі оцінки можуть проводитися співробітниками різних підрозділів, включаючи як саме підрозділ, безпосередньо здійснює відповідні операції, так і підрозділи фінансового контролю та внутрішнього аудиту [24].

Банківський бізнес взагалі пов'язаний з прийняттям ризиків, надзвичайно важливим елементом системи внутрішнього контролю є постійне виявлення та оцінка ризиків.

Внутрішній аудит є частиною процесу управління ризиками, так як внутрішній контроль повинен виявити та оцінити внутрішні та зовнішні фактори, які можуть негативно впливати на результати поставлених банком цілей. Основним фактором і в певній мірі похідним для всіх інших ризиків є операційний ризик.

Для мінімізації всіх видів ризику в банківській діяльності необхідно забезпечити:

- розробку правил і процедур контролю;
- перевірку виконання таких правил і процедур [8].

Менеджмент не повинен обмежуватися простим введенням документів про політику і процедури врегулювання відповідні сфери діяльності і роботу підрозділів банку.

Менеджмент зобов'язаний на регулярній основі отримувати підтвердження того, що всі аспекти діяльності банку відповідають зазначеним документам, і що зміст документів продовжує залишатися адекватним.

Встановлення фактів невідповідності є основним обов'язком служби внутрішнього аудиту. Діяльність вищого менеджменту для забезпечення належного контролю за ризиками повинна включати, зокрема:

- періодичні обговорення з керівниками банку ефективності системи внутрішнього контролю своєчасний розгляд оцінок внутрішнього контролю, зроблених керівництвом, внутрішніми аудиторами і зовнішніми аудиторами;
- періодичні заходи, що забезпечують оперативне виконання керівництвом рекомендацій і зауважень, висловлених аудиторами і наглядовими органами з приводу недоліків внутрішнього контролю;
- періодичну перевірку адекватності стратегії банку і лімітів на ризики [13].

Отже, ефективна система внутрішнього контролю вимагає наявності адекватної і всеосяжної інформації фінансового, операційного характеру і відомостей про дотримання встановлених нормативних вимог, а також надходить ззовні ринкової інформації про події та умови, що мають відношення до прийняття рішень. Інформація повинна бути надійною, своєчасною, доступною і правильно оформленою. Створення та підтримка інформаційних систем вимагає вироблення підвищених вимог з боку внутрішнього контролю. Роль внутрішнього аудиту тут теж важлива – обов'язковий аудит даного процесу необхідний, так як на прийнятті управлінських рішень може негативно позначитися ненадійна або перекручена інформація, отримана від погано розроблених і погано організованих систем.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ

2.1. Методика планування та процес проведення внутрішнього аудиту банку

Стандартом аудиторської діяльності "Планування аудиту" встановлено такі основні етапи планування: (рис. 2.1) [4].

Рисунок 2.1 – Основні етапи планування внутрішнього аудиту

В рамках двох останніх етапів аудиторська організація знайомиться з системою бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю, проводить первинну оцінку ефективності системи внутрішнього контролю, встановлює прийнятні рівні суттєвості і аудиторського ризику, що дозволяють вважати бухгалтерську звітність достовірною, а також формує аудиторську вибірку.

Планування аудиторської перевірки кредитних операцій комерційного банку можна охарактеризувати як найбільш відповідальний етап, що визначає якість і ефективність всієї подальшої роботи аудитора. Якщо перевірка професійно спланована, то на тлі загального зниження обсягу аудиторської перевірки, не відбудеться зростання ризику не виявлення суттєвих помилок в бухгалтерському обліку клієнта. Іншими словами, ризик аудиту в значній мірі можна знизити на рівні планування аудиторської перевірки.

На етапі попереднього планування слід розпочати дискусії з представниками управління банку, головою кредитного комітету, головним бухгалтером та керівником управління внутрішнього контролю. Розмову слід структурувати так, щоб аудитор міг отримати порівняно чітке уявлення про те, що очікує від нього клієнт, як він уявляє характер, обсяг та терміни роботи. Враховуючи побажання керівництва банку та враховуючи вимоги Закону про аудит та зміст аудиторського висновку, аудитор окреслює ряд питань, які потребують особливої уваги під час аудиту, та чітко визначає цілі, які мають бути досягнуті. Як джерела отримання інформації на даному етапі слід розглядати статут банку, документи про реєстрацію, протоколи засідань ради директорів і зборів акціонерів, задокументовану облікову політику банку, бухгалтерську звітність.

На етапі попереднього планування потрібно познайомитися з основними напрямками діяльності банку, економічними умовами його функціонування, специфікою клієнтської бази, сфери діяльності, загальна оцінка банку за даними спеціальних служб та інших джерел. Вивчення цих основних питань дозволяє аудитору отримати загальне уявлення про діяльність банку та його роль у банківській системі. Керуючись аудиторськими стандартами, на етапі попереднього планування аудитору слід отримати від керівництва необхідні роз'яснення для підтвердження припущення про непередбачені проблеми, інформація для первинної оцінки надійності бухгалтерських систем. Крім того, аудитор

повинен отримати інформацію про загальну організацію кредитного процесу, розподілі завдань між окремими структурами та обсяга всіх кредитних операцій [2].

Аудитор зобов'язаний планувати та проводити аудит для отримання достатніх відповідних аудиторських доказів, які дозволять зробити обґрунтовані висновки щодо визнання та розкриття значної інформації про транзакції, пов'язані з суб'єктом господарювання у фінансовій звітності. Аудитору необхідно направити керівництву комерційного банку письмовий запит про наявність організацій, які взаємопов'язаними сторонам відповідно до критеріїв, встановлених вищевказаним стандартом [1]. Для перевірки повноти інформації, що стосується переліку пов'язаних сторін, наданої керівництвом банку, аудитор повинен звірити перелік пов'язаних сторін зі списком пов'язаних сторін, зафіксованим в робочих документах попереднього періоду (якщо аудитор працює з банком не перший рік), навести інформацію про участь керівництва банку в справах чужих організацій, проаналізувати списки всіх акціонерів банку, та провести знайомство з протоколами зборів акціонерів, засідань Керівництва банку та іншими аналогічними документами.

Важливим джерелом інформації є письмова кредитна політика банку, створена з урахуванням економічних та організаційних факторів. Аудитор повинен розуміти зміст кредитної політики клієнта, ступінь опрацьованості основних положень управління кредитним ризиком у його положеннях. Даний етап роботи вимагає від аудитора високої компетентності в знанні питань управління кредитними ризиками [14].

Отже, правильна організація планування аудиторської роботи забезпечує своєчасну перевірку діяльності підрозділів, дозволяє ефективніше використовувати контрольну службу або внутрішнього аудитора.

При проведенні перевірки аудита інспектора цікавлять багато важливих робочих питань, перелік яких ми навели в Додатку Д, а вимоги, яких повинні дотримуватись банки про перевірку можна побачити в Додатку Ж

Відповідно до стандарту 1, начальник управління внутрішнього аудиту несе відповідальність за ефективну організацію роботи внутрішніх аудиторів щодо досягнення поставленої перед банком мети – за її стабільність, надійність, платоспроможність та ліквідність. Його кандидатура повинна бути узгоджена з правлінням банку та повинна відповідати нормативним вимогам. Рішення про призначення на цю посаду затверджується наказом керівника банку [26].

Інспектор перевіряє відповідність першого стандарту, аналізуючи результати роботи керівника внутрішнього аудиту, зокрема щодо підготовки та робочих документів, таких як: регламенту служби внутрішнього аудиту, що встановлює правила та процедури аудиту; паралельне тестування та програми професійного розвитку для працівників підрозділу; графіки аудиту; планування персоналу та витрат ваших підрозділів; звіти про діяльність з внутрішнього аудиту, що відображають недоліки в діяльності банку та рекомендації щодо їх усунення. Важливою відповідальністю керівника відділу внутрішнього аудиту є координація роботи внутрішніх та зовнішніх аудиторів, що необхідно для забезпечення об'єктивності аудиту. [2].

Звіти зовнішніх аудиторів, підготовлені на цій основі, не дублюють інформацію, що міститься в матеріалах внутрішніх аудиторів, що дозволяє інспекторам краще ознайомитися з характеристиками та проблемами банку. Переглядаючи звіти зовнішніх аудиторів, інспектор повинен звернути увагу на те, як часто банк міняє аудитора. Це може мати негативні наслідки, оскільки аудитор здобуде достатні знання про банк та перевірятиме його під час своєї тривалої роботи з банком, що дозволяє йому зробити більш плідний аналіз активів та фінансового стану банку. [27].

Стандарт №2 регламентує незалежність відділу внутрішнього аудиту від постійного процесу внутрішнього контролю, а також об'єктивність результатів його діяльності. Щоб перевірити відповідність цьому стандарту, інспектор повинен визначити фактичний організаційний статус служби внутрішнього аудиту та привести його у відповідність із наступними вимогами: (рис. 2.2).

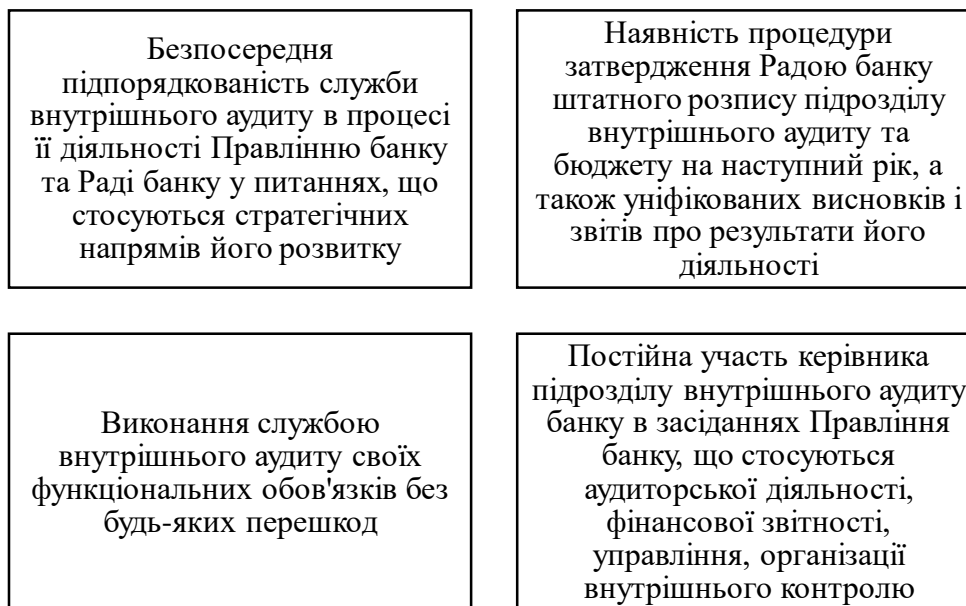

Рисунок 2.2 – Вимоги до служби внутрішнього аудиту

Згідно стандарту 3, інспектор повинен повторно перевірити, який аудит професійного виду та рівня наразі проводиться. З цією метою вон проводить тестування або співбесіди з працівниками внутрішнього аудиту з метою визначення рівня їх професійного досвіду, набуття необхідних знань та навичок.

Перевірка дотримання стандарту №4 зводиться до встановлення об'єктів внутрішнього аудиту та порівняння їх з обсягом роботи, необхідною для перевірки, який включає певні дії, які наведені в Додатку 3).

Переглядаючи аудиторський звіт, інспектор повинен звернути увагу на правильність його підготовки відповідно до вимог шостого стандарту. Це вимоги до змісту та дизайну. По-перше, думка аудитора повинна відображати

ступінь, в якій предмет аудиту відповідає існуючим законодавчим та регуляторним вимогам; факти визначених порушень, рекомендації щодо їх усунення; висновок про точність та повноту фінансової документації банку, точність ведення обліку. Подруге, аудиторський звіт підписується внутрішнім аудитором, призначеним керівником банку. Крім того, інспектор повинен переконатися, щоб внутрішні аудитори забезпечували основу для отримання об'єктивних висновків.

Завдання аудиту – з'ясувати, наскільки сучасний внутрішній аудит банку – надійно захистити всіх по можливості вкладників від неповернення коштів, ризиків, кримінальних чи адміністративних правопорушень депонування грошових коштів, неправильного використання цінних паперів тощо. Внутрішній аудит та його перевірки повинні сприяти підвищенню ефективності окремих банківських процесів та діяльності; контролювати дотримання внутрішніх банківських норм та банківського законодавства; своєчасно виправляти проступки працівників банку [15].

Отже, можна зробити висновок, що для підвищення конкурентоспроможності українських банків на внутрішньому та зовнішньому ринках потрібно вдосконалити процес внутрішнього аудиту в банках. Це дозволить: мати впевненість керівництва та споживачів у надійності банківської установи; своєчасно виявляти наявні проблеми та запобігати їх виникненню; мінімізувати ймовірні ризики. Тому комерційні банки в Україні повинні усвідомити, що результативний внутрішній аудит є ефективним засобом унеможливлення ризику банкрутства та головним захистом інтересів акціонерів.

2.2. Робочі документи внутрішнього аудитора

Робочі документи – це примітки, які допомагають аудитору фіксувати проведені аудиторські процедури, письмові перевірки у вигляді тестів, інформацію та аналітичні висновки, зроблені під час аудиту. Робочі документи містять інформацію, яку аудитор вважає відповідною для належного аудиту та яка повинна підтримувати висновки та пропозиції аудитора. Це означає, що робоча документація як для зовнішніх, так і для внутрішніх аудиторів є обов'язковою. Робоча документація має бути підготовлена у вигляді прийнятних форм в електронному чи письмову вигляді, або на відеозаписі [23].

Основні призначення та вимоги до робочих документів внутрішнього аудитора наведені в Додатку К

У робочих документах аудитора також є вимоги, завдяки яким вони повинні бути якісними та зрозумілими для аудитора та керівника банку. Вимоги наведені в таблиці.

По закінченню аудиту робочі документи лишаються у аудитора і є його власністю. Аудитор повинен підготувати різні довідки на основі витягів із цих робочих документів. Однак його майнові права обмежені етичними нормами та угодами конфіденційності. Робочі документи аудитора не можуть вважатися частиною фінансових документів та записів клієнта. Документація не може вимагатися або конфіскуватися у аудитора, якщо цього не вимагають судові та слідчі органи. Після закінчення аудиту робоча документація підлягає обов'язковому зберіганню в архівах аудиторської організації [16].

Кожен документ, що є частиною аудиторської робочої документації, повинен містити в собі ідентифікаційний номер. Якщо зникла або пошкодилась робоча документація – проводиться службове розслідування на основі вказівок керівництва служби внутрішнього аудиту. Перевіряючи відповідність документів, аудитору слід звернути особливу увагу на ті, недотримання яких може

призвести до припинення чи зупинці діяльності банку, і визначити: чи були надані необхідні норми бухгалтерського обліку та оподаткування працівникам; чи залучені експерти (адвокати, консультанти, тощо) до інструктажу персоналу з економічних та правових питань; чи підготовлені внутрішні робочі документи банку, які регламентують облікову політику, схеми документообігу та дозвіл на проведення всіх господарських операцій; чи є контроль за транзакціями операцій та чи застосовуються заходи до працівників банку у разі правопорушень; чи здійснюється контроль законності планових угод великі суми з обов'язковою участю юридичних консультантів та розробкою рішень, що відображають плановий договір у системі бухгалтерського обліку.

Архів повинен бути устаткований спеціальними металевими шафами, а доступ до них сторонніми особами виключений. Робоча документація – зберігатися у папках чи електронному вигляді, які створюються окремо для кожного об'єкта, що перевіряється (підрозділ банку), у правильній формі. Зберігання та передачу документації в архів забезпечується начальником управління внутрішнього аудиту або уповноваженою ним особою. Кожна папка що зберігається має містити: (рис. 2.3) [24].

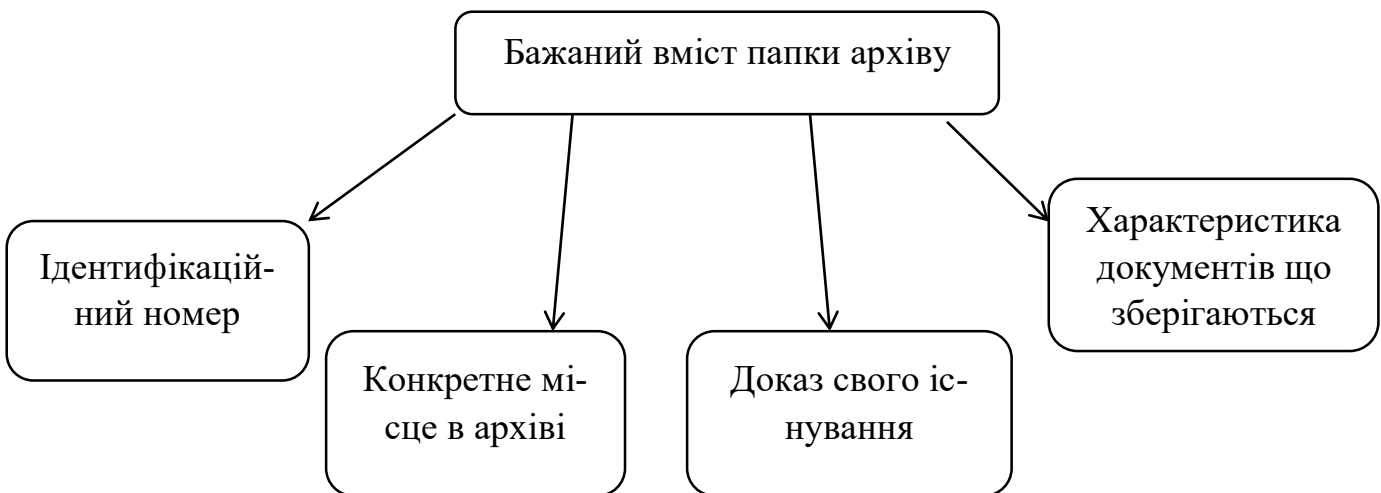

Рисунок 2.3 – Вміст архівної папки

Визначаючи, чи не були виявлені помилки при заповненні документів, або їх відсутність, внутрішній аудитор зобов'язаний розглянути обставини, в яких відбулося порушення, оцінивши їх вплив на надійність фінансової звітності та податкові розрахунки. Аудитору слід завжди розраховувати можливість таких наслідків, таких як введення санкцій, загроза розкрадання активів, закриття банку та складання неточної фінансової звітності. За умови значних відхилень від нормативних вимог аудитор повинен відображати порушення у своїх робочих документах; враховувати впливовість виявлених порушень на надійність аудиторських доказів; інформувати керівництво в письмовій формі та наполягати на повідомленні співробітників про виявлені порушення [17].

У письмовій інформації зазначається: помилки та неправильні твердження, які впливають на надійність фінансової звітності; оцінка відхилення показників звітності та оподаткування; які із них є істотними, а які ні; посилання на положення та спеціальні розділи регламентів (абзаци, статті, пункти тощо), де виявлено порушення.

2.3 Регламенти діяльності підрозділу внутрішнього аудиту банку

Тривалий час відбувається очищення банківської системи, 104 ліквідованих банків за 2014–2019 роки, не дуже позитивний досвід клієнтів з банками – значно знижує рівень довіри до банків. Недовіра клієнтів відбувається через втрату надійності банків. Явище недовіри виправдовує наявність сумнівів у відданості, загальній справі, готовності переслідувати спільні інтереси чи умови взаємної згоди, у щирості мотивів людської дії. Спираючись на те, що ситуація в Україні була нестабільна – політика Національного банку України прагнула до змін і відбулася поступова ліквідація малих та неконкурентоспроможних банків, як показано на рисунку 2.4.

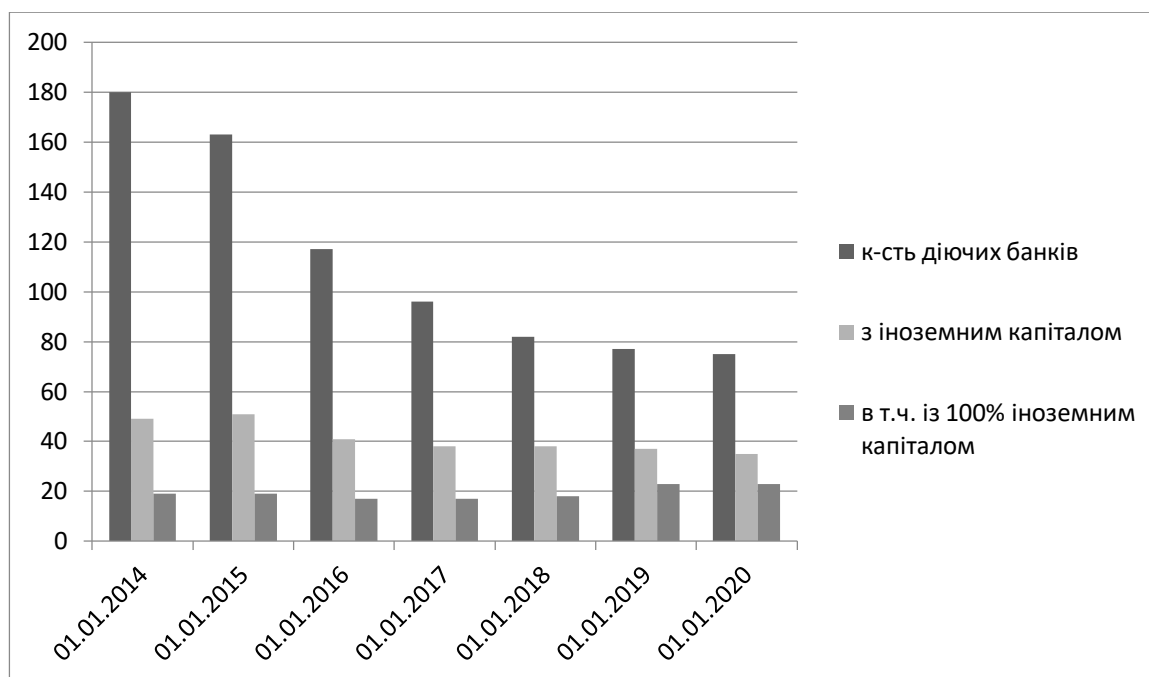

Рисунок 2.4 – Кількість діючих банків в Україні за період 2014-2020 рр

Практично усі зареєстровані банки мають у своєму складі відділ внутрішнього аудиту. Після ряду скорочень та реорганізацій у банках необхідно вдосконалити організаційну структуру управління внутрішнього аудиту.

Також існує велика втрата довіри населення до банків. У 2014–2019 рр. НБУ проводив швидку політику скорочення кількості банків. Явно, що це пов'язано з погано організованим внутрішнім аудитом, який не виявив своєчасно порушення та не здійснював контроль за дотриманням запропонованих рекомендацій.

Одним з визначальних факторів конкурентоспроможності на фінансово-кредитному ринку є висока якість банківських послуг та обслуговування. Завдяки майже однорідному асортименту банківських послуг на фінансово-кредитному ринку та вузькому ціновому коридорі нецінова конкуренція відіграє найбільш впливову роль у виборі банківської організації та її вплив з часом буде посилюватися. Однією зі складових нецінової конкуренції залишається

якість банківського обслуговування. Поки проблема якості банківських послуг стає одним із головних аспектів розвитку структури банківських послуг. У банківському секторі досягти якості набагато складніше, оскільки банківський продукт не є матеріальним продуктом, а його якість залежить від техніки продажу, здатності працівника банку працювати з клієнтом та особливостей клієнта.

Центр Разумкова провів опитування населення, щодо органів влади, які допомагають подолати чи погіршити кризу. Серед тих, хто поглибив кризу, Національний банк України посів перше місце серед респондентів [32]. Результати опитування наведені в табл.2.1.

Рівень довіри	07 по 14 лютого 2019	01 по 06 червня 2018	21 по 26 квітня 2017	6 по 11 жовтня 2017	04 по 09 листопада 2016	21 по 26 квітня 2016	2015
Респонденти	2016	2018	2018	2018	2018	2017	2009
Зовсім не довіряю, %	35,1	43,8	49,3	45,0	47,4	50,9	51,7
Скоріше не довіряю, %	39,2	36,5	36,4	27,6	28,7	32,1	35,2
Скоріше довіряю, %	13,8	9,2	8,0	10,5	12,7	8,1	7,7
Цілком довіряю, %	1,7	1,2	1,3	2,6	0,4	1,0	0,9
Важко сказати, %	9,5	9,1	6,6	10,4	8,6	7,9	6

Таблиця 2.1 – Рівень довіри клієнтів до влади

Як видно з таблиці – рівень недовіри у населення домінує. Якісно організована робота всього відділу внутрішнього аудиту та його ефективна робота

можуть прямо чи опосередковано впливати на рівень довіри існуючих та потенційних клієнтів, оскільки своєчасні проблеми запобігають падінню репутації банку.

Завдяки мінливим умовам та розвитку банку служба внутрішнього аудиту також вносить поправки в процес удосконалення контрольних операцій. Суворий внутрішній контроль у поєднанні з контролем службових зловживань є найкращим захистом від будь-якого виду порушень. Якщо буде виявлено навмисний невірний розрахунок, керівництво повинно покарати зловмисника, який послужить попередженням для інших працівників банку, які могли спробувати шахрайство. Керівництво має проаналізувати кожен випадок зловживань, щоб забезпечити вдосконалити системи контролю та зменшити ризик майбутніх зловживань [24].

Банки на сьогоднішній день мають великий неминучий ризик, так як більша частина робочих процесів включає в себе дії з активами, які можна легко перетворити на грошові кошти. І для того, щоб запобігти ризику зловживань співробітниками у цій сфері, керівництво та аудиторська служба повинні визначити процеси, що стосуються найбільш легко конвертованих активів, та забезпечити здійснення жорсткого профілактичного контролю.

Відділ внутрішнього аудиту не несе відповідальності за розвиток системи внутрішнього контролю. Водночас, однак, він дає рекомендації щодо посилення контролю. Одним із способів захисту від ризику є постійне вдосконалення системи внутрішнього контролю банку [1].

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ БАНКУ

3.1 Удосконалення організаційних засад проведення внутрішнього аудиту банку

Формування системи аудиту в нашій державі на сучасному етапі розвитку - це вирішення проблеми, від яких залежить подальший розвиток ринкових відносини та зміцнення довіри людей до банківських організацій.

Підвищена зацікавленість до внутрібанківського аудиту в Україні сьогодні значно зростає через численні банкрутства та збої банків.

Відповідно до концепцій, аудиторам слід розробити та впровадити нову систему контролю якості, яка могла б забезпечити недоторканість аудиторів, їх робочий процес чітко має відповідати міжнародним стандартам контролю якості, аудиту, контролю, іншим гарантіям та супутнім послугам, Кодексу професійної етики для внутрішніх аудиторів банківські установи, які регулюють діяльність аудиту та висновки (звіти), надані аудитором, які відповідають зазначеним умовам [10].

Але знову ж таки, розвиток внутрішнього аудиту в Україні все ще дуже повільно і слабо розвивається, існує багато проблем, які потребують подальшого регулювання та подальший розвиток, з урахуванням національних особливостей країни.

Українські банки, завданням яких є вийти на міжнародний фінансовий ринок мають усвідомлювати, що їхніми пріоритетами є підвищення цінності аудиторських послуг в порядку забезпечення конкурентоспроможності, а також ефективність функціонування та розвиток організації. Визначення сучасних підходів до створення системи стандартів внутрішнього аудиту та його функціонування в банках, враховуючи міжнародний досвід, є одне з найбільш актуальних питань.

Відділ служби внутрішнього аудиту не несе відповідальності за розвиток системи внутрішнього контролю. Водночас, він дає рекомендації щодо посилення контролю. Одним із способів захисту від ризику є постійне вдосконалення системи внутрішнього контролю банку [1].

Виходячи із вивченого матеріалу ми пропонуємо такі рекомендації щодо вдосконалення діяльності служби внутрішнього аудиту банку:

1. Керівникам служби аудиту, необхідно після кожної проведеної аудиторської перевірки, або принаймні не рідше чим один раз в квартал, проводити аналіз якості роботи аудитора задля забезпечення його зворотним зв'язком – ми вважаємо, що це дуже важливо в тих випадках, коли потрібно роботу аудиторів зробити ефективніше. Послідовні і своєчасно проведені щорічні перевірки – це шлях до успіху роботи аудитора, для прикладу ми представляємо анкету-опитування (Додаток Л)

2. Співробітникам служби внутрішнього аудиту, треба розробити і включити в програму перевірок всіх підрозділів банку обов'язкове (за допомогою спеціально формованих питань) тестування на розуміння співробітниками підрозділів, існуючих операцій і систем, які вони будуть перевіряти, а також банківських послуг і продуктів, які потребують змін. Це дозволить оцінити знання спеціалістів та унеможливити помилки, які можуть бути допущенні у ході перевірки та зберегти репутацію банку.

3. Співробітникам служби аудиту запровадити програму перевірок внутрішньобанківських існуючих підрозділів, програму назвати «Таємний покупець», яка буде передбачати телефонні дзвінки, вихід у вигляді клієнта, а також залучати до програми родичів для ролі таємного покупця послуг банку. На нашу думку це дозволить професійно та швидко зорієнтуватися щодо знань та якості обслуговування співробітниками своїх клієнтів.

4. Крім того, співробітникам служби аудиту рекомендовано раз на місяць проводити без попередження перевірку шляхом переглядів записів відеоспостереження, яке має бути встановлене в кожному відділу банку, з метою контролю та запобігання крадіжок та зловживань службовим становищем.

Такі заходи дозволять оцінити організацію системи внутрішнього контролю банку.

5. Також, обов'язковим моментом, є самими співробітниками служби внутрішнього аудиту розвиток особистих професійних якостей та навичок, які є важливим аспектом при перевірці.

Розвиватись можна за допомогою: (рис.3.1)

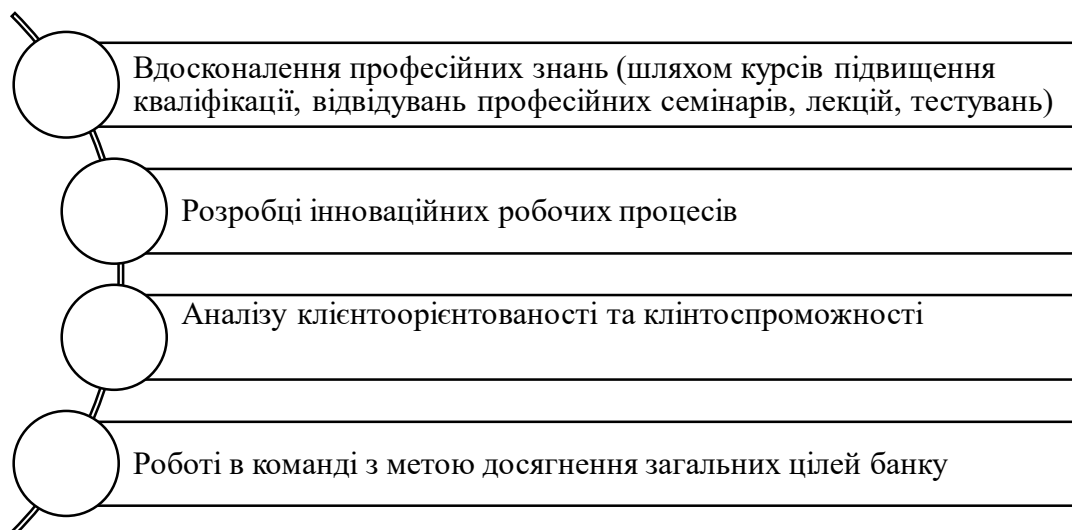

Рисунок 3.1 – Способи розвитку співробітників служби внутрішнього аудиту банку

6. Посилити систему внутрішнього контролю, щоб обмежити управлінський ризик. Заохочувати (преміально) співробітників, які негайно будуть повідомляти вище керівництво банку про неправомірні дії керівників служби внутрішнього аудиту, які в результаті можуть привести до грубих порушень в системі внутрішнього контролю та значно погіршити репутацію банку.

Виходячи з вищеперерахованих рекомендацій, ми розробили критерії які дадуть змогу оцінити роботу всього підрозділу внутрішнього аудиту та навели зразок розрахунків балів для оцінки діяльності аудитора, які є в Додатку М та Додатку Н.

А також алгоритм оцінювання аудитора є більш узагальненим і ми вважаємо, що для багатьох банків потребує доопрацювання в межах його

спеціалізації і стратегії розвитку на ринку, запропонований нами зразок розрахунку кінцевого результату наведений в Додатку П.

Отже, роблячи висновок ми можемо сказати, що методи оцінювання якості відділів внутрішнього аудиту та його діяльність взагалі не досить якісно розроблені, оскільки в своїх роботах вчені описують це дуже коротко та поверхово, тому ми навели деякі рекомендації, які можуть покращити ста діяльності.

3.2 Шляхи удосконалення методики проведення внутрішнього аудиту банку

При модернізації системи внутрішнього аудиту рекомендовано приділити більше уваги тому, що дієва система повинна не лише запобігати зловживанням, але й підтримувати ефективно ведення банківських операцій шляхом інтеграції внутрішнього контролю, своєчасності оцінки ризиків та аудиту заходів контролю.

В процесі проведення аудиторської перевірки в банку нами запропонований вдосконалений підхід до етапів проведення перевірки (рис.3.2)

Рисунок 3.2 – Етапи аудиторських перевірок банку

Надалі нами будуть наведені схеми плану-графіку по виконанню запропонованих етапів аудиторської перевірки.

На першому етапі, що включає планування аудиту, виконуються всі заходи, пов'язані з попередньою, передбаченою підготовкою: ознайомлення з предметом та об'єктом аудиту, підбір виду аудиту, оцінка необхідних ресурсів та складання плату і звіту витрат, а саме:

- ініціювання інспекції (планова перевірка; від імені керівництва банку (позапланові); викриття шахрайства, тощо);

- заздалегідь проведене ознайомлення з об'єктом, що буде перевірятись (законодавством і внутрішніми нормативними документами; бухгалтерською інформацією; змінами у кадровому складі, які відбулись після минулої перевірки; висновками попередніх інспекцій);

- завчасне ознайомлення перед початком аудиту (визначення: характеру операцій / ризиків; рівня суттєвості; актуальності стану системи, що перевіряється; виявлених раніше недоліків; періоду, в який буде проходити перевірка);

- затвердження виду аудита (проведення комплексного чи окремого напряму аудита);

- оцінка реальної потреби в аудиторських послугах (оцінка: кваліфікації та підготовленості співробітників, їх наявність взагалі (перевіряються напрямки); дотримання вимог, що вимагають наглядові органи; виконання рекомендацій минулої перевірки);

- складання плану витрат і програми аудиторської перевірки (затвердження графіка перевірки та розрахунок плану затрат; упорядкування програми аудиторської перевірки).

Другий етап складається зі збору даних, яке проходить у вигляді офіційної розмови із керівництвом та знайомством із всіма співробітниками, яке плавно переходить у спостереження за всією роботою банку та підрозділу. Також на цьому етапі відбувається аналіз даних бухгалтерської та управлінської звітності, яке в результаті починає давати аудитору загальну картину

підрозділу. Далі проводиться опис та документування основних принципів функціонуючого контролю, які вже давно існують в банку. Важливим моментом також є вибіркова перевірка якоїсь конкретної ланки діяльності банку. Завершуючим моментом другого етапу є опис контрольного середовища.

Третій етап ми вважаємо основним, оскільки він передбачає оцінку принципів внутрішнього контролю, яка має показати виявленні існуючі недоліки у роботі існуючого внутрішнього аудиту, підтвердження їх існування, а також внесення рекомендацій, необхідних для їх усунення. Наглядно всі завдання цього етапу ми зобразили на рис.3.3.

Рисунок 3.3 – Основні завдання внутрішнього аудитора на 3-му етапі

На 4-му етапі аудитор має розробляти рекомендації та план, виконання яких дозволять не зробити виявлені помилки ще раз і професійно покращити рівень внутрішнього контролю в банку. Основними завданнями є перш за все продумати та запропонувати всі рекомендації покращення внутрішнього контролю підрозділу банку, цьому допоможе: обрати підрозділ, який буде відповідати та контролювати процес виконання всіх рекомендацій; рівномірно розділити всі завдання по підрозділам, щоб робота йшла ефективніше;

обов'язково узгодити зі всіма підрозділами поставлену мету. Заключним моментом буде узгодження строків виконання всіх рекомендацій.

На п'ятому етапі готується звіт та розробляються висновки про стан діючої системи внутрішнього контролю, звіт узгоджується з керівником відділу аудиту, а остаточний варіант звіту про результати аудиту подається керівництву банку. Завдання п'ятого етапу наведені в рис.3.4.

Рисунок 3.4 – Основні завдання внутрішнього аудитора на п'ятому етапі

На шостому – заключному етапі структурні підрозділи банку вносять зміни до системи внутрішнього аудиту у своєму підрозділі та вносять зміни до внутрішнього розпорядку. Служба внутрішнього контролю слідкує за виконанням запропонованих рекомендацій та звітів керівництва про дії їх виконання. Подають керівництву банку звіт про виконання / не виконання рекомендацій, а також подання звіту службі внутрішнього контролю (аудиту).

Отже, запропоновані цілісні етапи з проведення внутрішнього аудиту для будь-якого банку. Цінність вирішення та реконструкції даного завдання

полягає в тому, що закріплення і узаконення запропонованих етапів проведення внутрішнього аудиту дозволить контролюючим органам, а також власникам банку застосовувати стандартизовані методи оцінки системи внутрішнього контролю, а також швидше та точніше визначати існуючі проблеми підрозділів та ефективніше їх виправляти.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження слід підсумувати наступне: на сьогоднішній день банки є важливим елементом української економіки, відіграючи значну роль у сфері монетарних відносин, забезпечуючи чітке і безперервне виконання розрахункових обов'язків, виконуючи валютне регулювання, а також здійснюючи операції по дорогоцінним металам і цінним паперам.

Ефективність управління має суттєве значення для кожного суб'єкта економічних відносин, але особливо значима його роль в роботі комерційних банків, так як при властивих їм умовах високого ризику будь-яка управлінська помилка призводить до великих втрат, зниження ліквідності, втрати платоспроможності, а в кінцевому підсумку - до банкрутства кредитної організації. Контроль на більш ранніх стадіях виробничого процесу дає значний економічний ефект, оскільки в планований для виробництва банківський продукт ще не вкладені досить великі ресурси і його сумарна загальна вартість знаходиться на мінімальному рівні. Даний значимий фактор відноситься до будь-якого управлінського процесу – помилки виявлені на більш ранніх стадіях організації нового процесу або впровадження нового продукту попереджають зародження серйозних негативних наслідків. Посилена робота комерційних банків з контролю за існуючими ризиками призвело до усвідомлення потреби в створенні системи внутрішнього аудиту.

Світова практика показує, що внутрішній аудит є не тільки органом, який перевіряє дотримання вимог, але і повинен охоплювати більш широкий спектр задач: аудит роботи структурних підрозділів, оцінку діяльності ризик менеджменту, перевірку та оцінку інформаційних даних та інші важливі для діяльності кредитної організації структури.

Питання внутрішнього аудиту на сьогоднішній день недостатньо досліджені і розроблені для практичного застосування в банківських організаціях України. Вивчення проблем нормативно – правового забезпечення внутрішнього аудиту в банках наочно показує, що воно досить широко й різноманітне, однак залишається не в повній мірі дослідженим, розвиненим і використовується комерційними банками далеко не повністю.

Внутрішній аудит банку має бути первинною функцією. Керівництво банку повинно забезпечити роботу постійного підрозділу внутрішнього аудиту, що відповідає розміру банку та напрямкам його діяльності. Також він повинен бути незалежним від інших відділів банку і зберігати своє становище в банку. В сучасних умовах внутрішній аудит зазвичай підпорядковується керівництву банку, що суттєво обмежує ефективність його роботи. У міжнародній банківській практиці існують різні форми внутрішнього аудиту, зокрема це фінансовий, операційний та проектний аудит.

Внутрішній аудит організаційно представлений як структурний підрозділ банку і відповідає його керівництву. Завдання та дії внутрішнього аудиту можуть бути різними:

- перевірка точності обліку;
- перевірка правильності ведення рахунку за витратами і доходами банку;
- контроль законності певних операцій тощо.

Рада керуючих повинна забезпечити встановлення та ефективне функціонування функції внутрішнього аудиту. Відділ внутрішнього аудиту банку звітує та є підпорядкованим раді банку. Відділ внутрішнього аудиту банку виконує свою діяльність відповідно до:

- 1) вимог законодавства, включаючи нормативно-правові акти Національного банку;
- 2) стандартів внутрішнього аудиту, етичних стандартів, прийнятих Міжнародною комісією з аудиторських стандартів та визначають принципи етики та поведінки, яким повинен слідувати внутрішній аудитор при виконанні своїх обов'язків;
- 3) положення про внутрішній аудит банку та інші внутрішні положення, що регулюють діяльність банку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про аудиторську діяльність» від 14.09.2006 р. № 140. – URL: <http://portal.rada.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2020)
2. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні; Закон України від 26 січня 1993 р. // Голос України. 1993. 2 березня. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/81%D0%B0/95-%D0%B2%D1%80>
3. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України : Постанова Правління НБУ від 30.12.98 р. № 566. –URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/81%D0%B0/95-%D0%B2%D1%80>
4. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України: Постанова Правління НБУ від 20.03.98 р. № 114. – URL: www.bank.gov.ua.
5. Аудит (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту) : підручник / за ред. проф. В. В. Немченко, О. Ю. Редько. К. : Центр учбової літератури, 2012. –540 с.
6. Банківська система України : монографія / В. В. Коваленко, О. Г. Коренева, К. Ф. Черкашина, О. В. Крухмаль. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. –187 с.
7. Белова І. В. Організація контролю в банку : [навч. посібник] / І. В. Белова. Суми : Університетська книга, 2009. – С. 161-162.
8. Білокін Г. М. Становлення і вдосконалення аудиторської служби в банках України : автореф. дис. ... канд. екон. наук / Г. М. Білокін. – К., 2005. 20 с.
9. Бутинець Ф. Ф., Малюга Н. М., Петренко Н. І. Аудит: стан і тенденції розвитку в Україні та світі: монографія / за ред. Ф. Ф. Бутинця. –Житомир: ЖДТУ, 2004. –564 с.
10. Виноградова М. О. Внутрішній аудит в Україні: проблеми та перспективи розвитку. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. 2019. № 1. С. 169-174.

- університету. Економічні науки. 2010. Вип. 18 (2). С. 63–70. – URL: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npkntu_e_2010_18\(2\)__13.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Npkntu_e_2010_18(2)__13.pdf).
11. Внутрішній аудит: Монографія / В.С. Рудницький, І.Д. Лазаришина, Г.М.Шеремета, В.О.Хомедюк, УДУВГ і П. Рівне, 2003. 163 с.
 12. Глущенко В. В. Організація контролю в банку : навч. посібник / В. В. Глущенко, А. В. Чупіс, О. М. Теліженко ; за заг. ред. І. В. Белова. – Суми : Університетська книга, 2009. – 302 с.
 13. Дереконь В. М. Аудит як форма фінансового контролю та складова адміністративно-правової інфраструктури детінізації економічних відносин в Україні: дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07 / Держ. податкова адмін. України. Ірпінь, 2007. – 261 с.
 14. Каменська Т. О. Внутрішній контроль і аудит в управлінні : практ. посіб. / Т. О. Каменська, О. Ю. Редько. К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2015. – 375 с.
 15. Киреев, А. И. Внутренний аудит в коммерческом банке: навч. посібник / А.И. Киреев, Н.П.Шульга, А.С. Полетаева. – М.: КНТЭУ, 2001. – 295 с.
 16. Кіндрацька Л. М. Бухгалтерський облік у банках: методологія і практика / Л. М. Кіндрацька. – К. : КНЕУ, 2002. – 286 с.
 17. Коцовська Р. Р. Банківські операції : навч. посіб. / Р. Р. Коцовська, О. П. Павлишин, Л. М. Хміль. – К. : УБС НБУ : Знання, 2010. – 390 с.
 18. Кривцова Т. О. Контроль і аудит у банках : навч. посіб. / Т. О. Кривцова. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2006. – 184 с.
 19. Краснова І. Внутрішній контроль у банку : завдання та організація / І. Краснова // Вісник НБУ. – 2007. – № 9. – С. 40–45.
 20. Крупка М. І. Банківські операції : підручник / М. І. Крупка, Є. М. Андрущак, Н. Г. Пайтра ; [за ред. д. е. н., проф. М. І. Крупки]. Львів : Вид. центр ЛНУ імені І. Франка, 2011. 312 с.
 21. Крупка М. І. Банківська система : [навч. посібник] / за ред. М. І. Крупки. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2012. – 510 с.

22. Лобозинська С. М. Облік і аудит у банку : навч. посібник / С. М. Лобозинська ; за ред. проф. С. К. Реверчука. – К. : Знання, 2007. – 630 с.
23. Максимова В. Ф. Вимоги до оцінки якості внутрішнього економічного контролю / В. Ф. Максимова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2005. – № 7. – С. 56-61.
24. Немченко В. В. Практичний курс внутрішнього аудиту : підручник / В. В. Немченко, В. П. Хомутенко, А. В. Хомутенко ; за ред. В. В. Немченко. – К. : ЦУЛ, 2008. – 240 с.
25. Облік і аудит в банках : навч. посібник / О. В. Васюренко, Л. В. Сердюк, О. М. Сидоренко. [2-ге вид., переробл. і допов.]. – К. : Знання, 2008. – 623 с.
26. Петренко С. М. Внутрішній контроль : проблеми інформаційного, організаційного та методологічного розвитку : монографія / С. М. Петренко. Донецьк : [ДонНУЕТ], 2013. – 512 с.
27. Погореленко Н. П. Внутрішній аудит у банку : навч. посіб. / Н. П. Погореленко. Львів : «Новий Світ – 2000», 2012. – 270 с.
28. Редько О.Ю. Аудит в Україні. Морфологія: [Монографія] / О.Ю.Редько. К.: ДП «Інформ-аналіт агентство». 2008. – 493 с.
29. Рудницький В. С. Аудит операцій банків із платіжними картками як основна база ухвалення управлінських рішень / В. С. Рудницький, О. М. Сарахман // Вісник Університету банківської справи. – 2016. – № 1-2. – С. 78-83.
30. Савченко, В. Я. Аудит: учебное пособие / В. Я. Савченко. второй изд. – М.: Финансы, 2006. – 328с.
31. Утенкова Е. А. Аудит: Учебное пособие. ПолесГУ. – М.: Алерта, 2011. – 408с.